

Компоненти змісту освіти, освітні програми

Освітня програма - це єдиний комплекс *освітніх компонентів*, спланованих і організованих закладом загальної середньої освіти для досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом загальної середньої освіти результатів навчання.

Закон України «Про освіту»
м. Київ, 5 вересня 2017 року
№ 2145-VII

Зміст освіти - це гуманістично орієнтована і педагогічно адаптована система знань, способів діяльності, досвіду творчої діяльності і досвіду ставлень до світу.

Досвід пізнавальної діяльності особистості включає систему знань про природу, людину, суспільство, мислення, виробництво та засоби діяльності, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості учнів наукової картини світу.

Знання є основним елементом змісту загальної середньої освіти. Вони відображають ***узагальнений*** досвід пізнання дійсності, накопичений людством у процесі соціально-історичної практики. Без знань неможлива жодна цілеспрямована дія.

Зміст загальної середньої освіти охоплює різні види знань, які характерні для фундаментальних наук: ***основні поняття і терміни***, без яких неможливо зрозуміти жодного тексту, жодного елементу знань; ***факти*** повсякденної дійсності й науки, які дають змогу зрозуміти закони науки, формувати переконання, доводити і відстоювати свої ідеї, основні закони науки, що розкривають взаємозв'язки різних об'єктів і явищ дійсності; ***теорії***, які містять систему наукових знань про певну сукупність об'єктів, зв'язки між законами, прогноз у даній предметній галузі; знання про способи діяльності, методи пізнання й історію отримання знання, історію науки; оцінні знання, знання про норми ставлень до різних явищ життя.

Усі види знань взаємопов'язані й потребують комплексного засвоєння. Знання, в свою чергу, є компонентом умінь людини діяти. На тісний зв'язок умінь із знаннями вказує значення самого слова "уміння" (від рос. "ум" - розум). Без знань немає вміння. Але вміє той, хто не тільки знає, а й може застосувати свої знання на практиці, користуватися ними у змінюваних ситуаціях. Можна сказати, що вміння - це знання людини в дії".¹

Другим компонентом змісту освіти є накопичений людством досвід здійснення відомих людям способів діяльності, тобто умінь і навичок. За характером діяльності людини уміння бувають найрізноманітнішими. У школярів поступово формується велика кількість загально навчальних, мовленнєвих, трудових, мистецьких, спортивних, побутових та інших умінь. За участю мислення в процесі пізнання об'єктів уміння поділяються на ***розумові*** (порівнювати різні об'єкти, абстрагувати, узагальнювати, здійснювати аналіз, синтез: впізнавати об'єкти за правилами аналогів) і практичні (легко і досконало користуватися інструментами, швидко і чітко писати, виразно читати).

Уміння включають різні дії. Окремі дії, багаторазово повторюючись, автоматизуються і стають ***навичками*** (швидко читати, конспектувати книгу, записувати лекцію, вітатися з людьми тощо). Для сформованих навичок характерні швидкість і точність відтворення. Міцні навички відтворюються автоматично.

У всіх випадках реалізовані навички і вміння є застосуванням знань, що відбиваються на якості цих знань.

Другий компонент змісту сучасної загальної середньої освіти включає як спеціальну складову - оволодіння загально-навчальними вміннями й навичками, які мають міжпредметний характер. Ця складова нормативно представлена у програмах з різних предметів.

До складу загальнонавчальних умінь входять:

1. Навчально-організаційні уміння та навички: розуміти мету діяльності, визначену вчителем; самостійно визначати мету діяльності й завдання для її досягнення; планувати послідовність виконання завдань; складати план, програму; змінювати шляхи діяльності в зв'язку зі зміною умов її виконання; здатність працювати в різному темпі, прогнозувати результати діяльності; складати алгоритм розв'язування навчальних задач; розуміти цінність часу та вміння його розподіляти і контролювати.

2. Навчально-інформаційні вміння та навички:

швидко актуалізувати й відтворювати потрібну інформацію; самостійно шукати нову інформацію з різних джерел; користуватися інформаційно-комунікативними технологіями, каталогами, різноманітною додатковою літературою, складати бібліографію, працювати з графіками, схемами, таблицями, картинами; складати план, тези виступів, доповідей, творчих робіт; працювати самостійно з підручником; знати й вдаватися до прийомів смислового групування матеріалу; вміти впорядковувати та відтворювати інформацію (план, алгоритм, таблиця, схема, класифікація тощо); вміти перетворювати інформацію на спосіб діяльності тощо.

3. Навчально-інтелектуальні вміння та навички: аналізувати різні навчальні об'єкти, розрізняти їх істотні та неістотні ознаки, типові й одиничні; різнобічно аналізувати один об'єкт, розрізняти його істотні та неістотні ознаки, типові й одиничні; порівнювати, встановлювати тотожність, аналогію; виділяти головні ознаки, об'єкти, якості; виділяти головне в явищах, процесах діяльності; визначати й пояснювати сутність поняття; формулювати висновок - узагальнення, встановлювати та пояснювати причиново-наслідкові зв'язки; доводити та спростовувати судження й думки; вилучати зайве за різними ознаками; групувати й класифікувати за певними ознаками; самостійно вести спостереження за різними предметними об'єктами, навчальними діями та процесами; володіти культурою спостереження (планування спостережень, визначення способів кодування інформації, узагальнення результатів); знати й застосовувати методику експерименту.

4. Контрольно-оцінні, рефлексивні вміння та навички: вміти застосовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності за планом, зразком, аналогією, відповідною схемою; вміти прогнозувати результат, користуватися різними способами виправлення помилок; вдаватися до прийомів поопераційного та підсумкового контролю в процесі виконання навчального завдання; вміти аналізувати, пояснювати і оцінювати свої дії; брати участь у взаємному оцінюванні навчальної роботи в парній, груповій роботі.

Досвід творчої діяльності покликаний забезпечити готовність до пошуку шляхів вирішення нових проблем, формування тих здібностей, які допоможуть молодій людині самостійно та творчо працювати і жити.

Важливими творчими вміннями учня є:

- вміння самостійно переносити знання і вміння у нову ситуацію;
- виявляти пізнавальну трудність і формулювати її як задачу, проблему, пізнавальне запитання;
- встановлювати зв'язки між новими та засвоєними знаннями;
- застосовувати аналогію як засіб засвоєння нового;
- уявляти та прогнозувати (вміння висловлювати припущення, здогадки, гіпотези);
- моделювати, комбінувати, доповнювати, продовжувати, перетворювати;
- вміння виконувати експеримент;
- вміння знаходити різні способи вирішення проблеми, альтернативні докази;
- вміння організувати нову справу;
- вміння брати відповідальність на себе, ризикувати тощо.

Досвід ставлень особистості. Цей компонент є системою мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових ставлень. Його специфічність полягає в оцінному ставленні до себе, до діяльності, до людей, до світу. Досвід ставлень спонукає школяра пізнати об'єктивні закони розвитку світу, оволодіти знаннями, "присвоїти" і використати їх у своїй життєдіяльності. Свідоме пізнання актуалізує суб'єктний досвід, природну психічну активність особистості, а це, в свою чергу, слугує основою для її розвитку як суб'єкта пізнання, практичної діяльності, подальшої освіти та праці.

Розвиток досвіду мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових ставлень школяра до навколишньої дійсності передбачає:

- формування спрямованості особистості на аналіз своїх вчинків та дій;
- вміння реалістично сприймати та оцінювати себе, свої вчинки та дії;
- знання своїх сильних і слабких сторін;
- виховання совісті, почуття сорому за погані вчинки;
- вміння переживати невдачі, відсутність похвали та винагороди з боку інших людей;
- формування чутливості до краси, гармонії, природи;
- відкритість до сприйняття добрих вчинків і суспільно корисних дій;
- чутливість до морально-етичних ситуацій та дій;

- уміння тонко, емоційно сприймати явища життя;
- виховання самоповаги і незалежності мислення;
- уміння сприймати критичні зауваження, адекватно змінювати себе;
- високу працездатність і працелюбство; самоорганізацію та вміння керувати своїми діями і вчинками;
- розвиток ініціативності, активності, рішучості та наполегливості під час виконання будь-якої діяльності;
- уміння вести конкурентну боротьбу без порушення морально-етичних норм;
- засвоєння комунікативних умінь та навичок;
- виховання толерантності, поступливості, емпатичності.

Усі перераховані компоненти змісту загальної освіти взаємопов'язані і взаємозумовлені. Уміння без знань неможливі; творча діяльність здійснюється на основі певних знань і умінь; вихованість передбачає знання про ту дійсність, до якої встановлюється те чи інше ставлення; знання про діяльність, забарвлену емоціями, передбачають поведінкові навички й уміння.

Зміст освіти відображає соціальний досвід суспільства у формі окремих навчальних предметів. Навчальний предмет адаптує основи певної науки до потреб шкільного навчання відповідно до мети навчального предмету, вікових особливостей учнів, кількості часу на його вивчення, взаємозв'язків цього навчального предмета з іншими.

Кожен навчальний предмет поліфункціональний. Він виконує основну функцію - розкриває зміст відповідної дисципліни, заради якої вивчається, і супровідні - розвиток мислення, формування світоглядної, етичної, естетичної, трудової, екологічної культури тощо. Якщо раніше шкільні програми були побудовані за змістом (грунтовно описувалося те, що вивчається), то нині - на компетентнісних началах. Вони передбачають формування ключових компетенцій, тобто тих надбань особистості, без яких людина не може успішно адаптуватися і самореалізуватися у будь-якому соціумі.

Ці провідні компоненти освіти забезпечують три типи навчальних предметів:

1. Навчальні предмети з провідним компонентом "наукові знання", або основи наук (фізика, хімія, біологія, астрономія, географія та ін.).
2. Навчальні предмети з провідним компонентом "способи діяльності" (рідна та іноземна мови, креслення, фізкультура, комплекс дисциплін трудового навчання, інформатика).
3. Навчальні предмети з провідним компонентом "художня освіта і морально-естетичне виховання" (образотворче мистецтво, музика).

Посилання:

http://pidruchniki.com/17700126/pedagogika/zmist_osviti

http://www.ird.npu.edu.ua/files/stepanova_t.pdf

У 2017-2018 навчальному році вивчення навчальних предметів здійснюється за такими програмами:

Початкова школа

Оновлені навчальні програми для початкової школи, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 05.08.2016 № 948.

1. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи(ОНОВЛЕНО)
2. Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2 - 4 класи (ОНОВЛЕНО)
3. Математика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
4. Інформатика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів (ОНОВЛЕНО)
5. Природознавство. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
6. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3 - 4 класи (ОНОВЛЕНО)

7. Основи здоров'я. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
8. Фізична культура. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
9. Мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
10. Образотворче мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
11. Музичне мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)
12. Іноземні мови. Навчальні програми для 1—4 класів загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл (ОНОВЛЕНО)
13. Трудове навчання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО)

*

Джерело: <https://www.pedrada.com.ua/news/3882-qqn-16-m8-11-08-2016-onovlen-navchaln-programi-dl-ya-pochatkovo-shkoli-u-vdkritomu-dostup>

Навчальні програми науково-педагогічного проекту «Інтелект України» (1А клас)

1. Читання. 1-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1096)

2. Еврика. 2-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1095)

3. Людина і світ. 1-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1097)

4. Математика. 1-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1093)

5. Навчасьмось разом. 1-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1092)

6. Українська мова. 1-4 класи.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ПТЗО Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1094)

* Джерело:

<https://intellect-ukraine.org/normatyvna-ta-metodychna-baza/normatyvna-ta-metodychna-baza-menu>

Українська мова

1. 5-9 класи - за навчальною програмою: Українська мова. 5-9 класи. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова: 5–9 класи / Г.Т. Шелехова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, В.І. Новосьолова, М.І. Пентиліюк, А.С. Пономаренко, К.В. Таранік-Ткачук. - К.: «Освіта», 2013

Затверджено Міністерством освіти і науки України (Наказ МОН України № 1392 від 23.11.2011 р., зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585).

Українська література

1. 5-9 класи - за навчальною програмою: Українська література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта, 2013 зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 №804

Автори: Р.В. Мовчан, Н.В. Левчик.

Предмет	Програма, автори	Клас	Наказ МОН
Інформатика	Інформатика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів. Автори: сайт МОНУ.	2-4	Наказ МОНУ від 05.08.2016 № 948
Інформатика	<p>«Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика. 5–9 класи» (для учнів, які вивчали інформатику в 2-4 класах)</p> <p>Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з інформатики для учнів 5–9 класів (2017 рік): І. О. Завадський (доцент кафедри математичної інформатики факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова групи, кандидат фіз.-мат. наук), О. В. Пасічник (учитель інформатики НВК «Школа-гімназія «Сихівська» м. Львова, керівник проектів та програм Українського католицького університету), Н. А. Саражинська (учитель інформатики Білоцерківської спеціалізованої школи І–ІІІ ст. № 12), О. О. Богатирьов (доцент кафедри прикладної математики та інформатики Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, кандидат фіз.-мат. наук), С. М. Бондаренко (учитель інформатики Прилуцької ЗОШ І–ІІІ ст. № 7), Л. В. Булигіна (учитель інформатики Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»), Г. Ю. Громко (учитель інформатики Нечаївської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. ім. Ю. І. Яновського), О. Б. Коротка (учитель інформатики Запорізького колегіуму «Елінт», учитель-методист), Б. В. Кудренко (головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України), В. В. Лапінський (провідний науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат фіз.-мат. наук, доцент), Л. В. Палюшок (завідувач кабінету інформаційних технологій Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти), Л. М. Федор (учитель інформатики Чернівецької гімназії № 5)</p>	5-6	Наказ МОН від 07.06.2017 № 804
Інформатика	«Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика. 5–9 класи» Навчальну програму з інформатики підготовлено у 2015–2016 рр. робочою групою у складі: М. І. Жалдак (завідувач кафедри теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, голова робочої групи), Ю. В. Горошко (завідувач кафедри інформатики і обчислювальної техніки Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка, доктор педагогічних наук, доцент), О. В. Коршунова (завідувач сектору цифрової грамотності відділу неформальної та інформальної освіти для дорослих	7-9	Наказ МОН №585 від 29.05.2015

	<p>Інституту модернізації змісту освіти), Б. В. Кудренко (головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України), Н. В. Морзе (проректор з інформатизації навчально-наукової та управлінської діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України), Є. В. Мотурнак (завідувач лабораторії навчально-виховного комплексу-лицею № 100 м. Дніпра, заслужений вчитель України), Т. В. Нанаєва (директор з корпоративних справ INTEL в Україні та СНД), Г. О. Проценко (перший заступник начальника управління освіти Печерської районної в місті Києві державної адміністрації, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, кандидат педагогічних наук), Й. Я. Ривкінд (вчитель інформатики лицею № 38 імені Молчанова м. Києва, заслужений вчитель України), В. В. Шакотько (заступник директора Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка Полтавської області, викладач-методист), І. О. Завадський (доцент кафедри математичної інформатики факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат фіз.-мат. наук), В. В. Лапінський (провідний науковий співробітник відділу математичної та інформативної освіти Інституту педагогіки НАПН України),</p> <p>А. В. Паньков (старший науковий співробітник сектору змісту підручників та навчальних матеріалів відділу загальної середньої освіти та підготовки вчителів Інституту модернізації змісту освіти).</p>		
Математика	Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Математика 5-9 класи. Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804.	5 -9	Наказ МОНУ від 07 червня 2017 року № 804
Фізика	Фізика.7–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізика 7-9 класи. Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804.	7-9	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Історія України, всесвітня історія, правознавство, географія

1. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. Програма, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804.

2. Географія. 6-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).

3. Правознавство. 9 клас. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).

Біологія, хімія, природознавство

1. Біологія. 6– 9 класи. Навчальна програма з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (оновлена), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. Наказ МОН України від 07.06.2017 № 804 "Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів"

3. Природознавство. 5 клас. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів¹ *Укладачі програми (2012 р.): Т. Г. Гільберг*, завідувач кафедри теорії та методики природничо-математичних дисциплін та технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук, доцент (*керівник групи*); *І. П. Крячко*, завідувач відділу науково-технічної інформації Головної астрономічної обсерваторії НАН України; *Т. В. Сак*, завідувач лабораторії інтенсивної педагогічної корекції Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *Н. В. Бєскова*, начальник відділу департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України; *С. С. Фіцайло*, головний спеціаліст загальної середньої та дошкільної освіти МОН України

Розвантаження 2015 року не здійснювалось.

Над оновленням програми (2017 рік) працювали: Н. П. Дементієвська, науковий співробітник ПТЗН НАПН України; *А. І. Дрозд*, вчитель гімназії № 318 «Міленіум» м. Києва; *Н. І. Забуга*, завідувач сектора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»; *Т. В. Коршевнюк*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України

4. Хімія. 7-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Затверджено наказом Міністерства освіти та науки України від 07.06.2017р., №804). Робоча група: Величко Л.П., Дубовик О.А., Бобкова О.С., Баланенко В.В., Пугач С.В., Рогожнікова О.В.

Іноземні мови

Англійська мова

1.1-4 класи: «Оновлені навчальні програми з іноземних мов для початкової школи» затверджені Наказом МОН України від 05.08.2016 № 948 «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4 класів ЗНЗ»

2.5-9 класи: «Програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів», затверджені Наказом МОН від 07.06.2017 № 804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів»

Німецька мова (друга іноземна мова)

1.«Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Друга іноземна мова. **5-9 класи**», затвердженою Міністерством освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Німецька мова (перша іноземна мова)

1.5-9 класи- «Програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5-9 класи», затверджена наказом МОН від 07.06.2017 №804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів »

2. **10-11 класи** - «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11. Іноземна мова. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень», затверджена наказом МОН України від 14. 07. 2016 № 826 «Про затвердження навчальних програм для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Фізична культура

1. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. **5-9 класи** (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).

2. Оновлена навчальна програма «Фізична культура» для загальноосвітніх навчальних закладів, **1-4 класи** (затверджена Міністерством освіти і науки України, наказ № 948 від 05.08.2016 року).

Музичне мистецтво, мистецтво

1. **Музичне мистецтво.** Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (ОНОВЛЕНО. Затверджені наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 05.08.2016 № 948)

2. **Мистецтво. 8-9 класи.** Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Затверджена наказом Міністерства освіти і науки від 07.06.2017 року №804).

Образотворче мистецтво

1.**Образотворче мистецтво.** Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів **1-4 класи** (ОНОВЛЕНО. Затверджені наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 05.08.2016 № 948).

Трудове навчання, технології

1. **Трудове навчання. 5-9 класи.** Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804)/

Зарубіжна література

1. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «**Світова література**». **5-9 класи** (колектив авторів, керівник колективу Ніколенко О.М.), К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. Затверджено наказом №664 від 06.06.2012, зі змінами, затвердженими наказом МОН України №804 від 07.06.2017 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Російська мова

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. Російська мова (курс за вибором). Автор: Фролова Т.Я. Лист МОН України №1/ПІ- 7504 від 06.08 2010 р.

Основи здоров'я

1. **Основи здоров'я.** Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи (автори Бойченко Т.Є. та інші), оновлена, затверджена наказом МОН України від 07.06.2017 р. № 804.